

Stanford Hapishane Deneyi

Orjinal : Dr. Philip ZIMBARDO

Çeviri : Cihan YILMAZ

Sessiz Bir Pazar Sabahı

Palo Alto, California da sakin bir Ağustos Pazarı sabahında, silahlı soygun ve hırsızlık suçlarından toplu tutuklamanın bir parçası olan üniversite öğrencilerini gözaltına almak için Polis aracı şehir merkezine doğru sürüldü. Şüpheli evinden alındı, tutuklandı ve yasal hakları okundu. Polis aracına zorla yaslandırıldı, üstü arandı ve kelepçelendi, genelde şaşkın ve meraklı komşular olanları izlerken. Şüpheli daha sonra polis aracının arkasına oturtuldu ve siren eşliğinde emniyet merkezine getirildi.

Araç emniyet merkezine ulaştı, şüpheli içeri getirildi, resmi bir şekilde işlemleri yapıldı, **Miranda** hakları okundu, parmak izi alındı ve tam bir doğrulama yapıldı. Daha sonra şüpheli emniyet merkezindeki hücreye, bu karmaşanın içine girerek kendisine ne yaptığını ve bundan sonra kaderinin ne olacağını düşüneceği yere getirildi.

Tartışma

Polisin, tutukluların aklını karıştıran, endişeli ve insanlıktan çıkmış hissettiren süreçlerini düşünün. Şuna dikkat edin; Bu Polis tıpkı 1971 yılındaki kanlı Attica Hapishanesi isyanındaki gardiyanların giydiği gibi **biz kendi gardiyanlarımıza sahibiz** güneş gözlüğü giyiyordu ve National Guard Lideri gibi davranıyordu.

Gönüllüler

Şüphelilerin yaptığı şey yerel bir gazete de çıkan, hapishane hayatının psikolojik etkilerini inceleyen bir çalışma ilanına cevap vermektir. Mahkum ve Gardiyan olmanın psikolojik etkilerini görmek istedik. Bunu yapabilmek için, sahte bir hapishane kurmaya ve sonra dikkatlice bu sahte hapishanenin duvarları içindeki herkesin davranışlarını not etmeye karar verdik.

İlanımıza 70 ten fazla aday başvurdu ve tanışal görüşmelere, kişilik testlerine katıldı böylece psikolojik problemleri olanları, tıbbi yeterliliği olmayanları veya suç ve uyuşturucu geçmişi olanları eledik. Sonunda Birleşik Devletler ve Kanada'dan Stanford çevresinde yaşayan ve günlük 15\$ kazanmak isteyen 24 üniversite öğrencisi kaldı. Adaylar, test ettiğimiz ya da gözlemlediğimiz tüm açılardan normal tepkiler verdiler.

Ortalama bir grup sağlıklı, zeki, orta sınıf erkekler ile hapishane hayatı çalışmamız başladı. Bu gençler para atışıyla 2 gruba ayrıldı. Grubun yarısı rastgele gardiyan, diğer yarısı mahkum

olarak seçildi. Bunu hatırlamak önemlidir ki; Deneyimizin başlangıcında Gardiyan ya da Mahkum olan bu gençler arasında bir fark bulunmamaktadır.

Deneyin Düzenlenmesi

Hapishane ortamına yakın bir ortam yaratmamıza yardım etmeleri için deneyimli danışmanlardan hizmet aldık. Bu danışmaların önde gelenlerinden biri neredeyse demir parmaklıklar arkasında 17 yıl geçirmiş eski bir mahkumdu. Bu danışman, mahkum olmanın nasıl bir şey olduğunun farkına varmamızı sağladı. Hapis Psikolojisini öğrendiğimiz Stanford yaz okulunun ilk zamanlarında, bu danışman bizi birçok eski mahkum ve cezaevi personeliyle tanıştırdı.

Bizim hapishanemiz, Stanford Psikoloji Bölümünün bodrum katındaki birbiri ardına olan odalardan ve bir koridordan kuruldu. Bu koridor **Hapishane Bahçesiydi** ve mahkumların yürümeye, yemek yemeye ya da egzersiz yapmaya izinli olduğu tek yerdi. Mahkumlar gözleri bağlı bir şekilde ki böylece hapishaneden çıkış yolunu göremesinler, koridorun aşağısındaki tuvalete getiriliyorlardı.

Hapishane hücreleri oluşturmak için, bazı laboratuvarların kapılarını söktük ve onları özel yapılmış, demir parmaklıkları ve hücre numaraları olan kapılarla değiştirdik.

Koridorun sonundaki küçük açıklık sayesinde gelişen olayları videoya aldık ve kaydettik. Hücrelerin karşısında bulunan küçük bir oda ise **Delik** adını aldı. Hücre hapsindeki mahkum Delikte kalırdı. Bu oda karanlık ve çok dar yaklaşık 60 cm genişliğinde ve 60 cm uzunluğunda fakat kötü bir mahkumun ayakta durabileceği kadar yüksekti.

Bir intercom sistemi, hücreler içinde mahkumların neler konuştuğunu gizlice dinleme fırsatı verirken aynı zamanda mahkumlara duyurular yapmamızı sağladı. Zamanın geçişinin anlaşılabilceği, bir pencere ya da saat yoktu ki bu sonraları mahkumların zaman algılarının bozulmasına neden oldu.

Bu özelliklerdeki hapishanemiz Palo Alto Polis Departmanının da gözaltında tutulan ilk mahkumunu kabul etmeye hazırды.

Tartışma

Saatsiz, dışarıyı görmeyen ve duyuşal bir uyarım olmayan bir çevrede yaşamanın etkileri nelerdir?

Hafif Őok Hali

Gözleri bağlı ve polisin sürpriz tutuklamasından dolayı hafif bir Çok halinde olan mahkumlarımız arabaya yerleştirildi ve sonraki prosedürler için Stanford İlçe Hapishanesine getirildiler. Daha sonra tutuklular birer birer hapishanemize getirildiler ve içinde buldukları yeni durumu ve bu durumun ciddiyetini onlara yansıtan hapishane müdürü tarafından karşılandılar.

Ařaęılama

Her mahkum sistematik bir şekilde arandı ve çıplak kalacak şekilde soyuldu. Daha sonra bitleri ve mikropları olabileceği düşünceyle bitleri temizlendi.

Aşağılama prosedürümüzün bir bölümü mahkumları küçük düşürmek, bir bölümü hapishanemize mikrop bulaştırmalarını engellemek için dizayn edildi. Bu prosedür, Danny Lyons tarafından Texas Hapishanesinde çekilen resimlerle benzerdi.

Tartışma

Mahkumların ya da askeri bir birliğin üyelerinin çıplak bırakılmalarının, bittin temizlenmelerinin ve saçlarının dazlak bir şekilde kesilmesinin onlar üzerindeki psikolojik sonuçlarını düşünün. Buna benzer deneyimler yaşadığında insanlar ne değişikliklere uğrar?

Daha sonra mahkumlara üniforma temin edildi. Bu üniformanın ana parçası her mahkumun iç çamaşırı olmadan giydiği bir önlüktü. Bu önlüğün ön ve arka tarafında mahkumun numarası bulunmaktaydı.

Her mahkumun sağ ayak bileğinde ağır, cıvatalı ve aşınmış bir zincir her daim bulunmaktaydı. Mahkumlar ayaklarına kauçuk terlikler giyiyordu ve saçları kadın çorabından yapılmış bir şapkayla kaplıydı.

Şu anlaşılmalı ki; biz sadece gerçek bir hapishanenin işleyen bir benzerini yaratmaya çalışıyorduk, gerçek bir hapishane oluşturmaya çalışmıyorduk. Gerçek erkek mahkumlar elbise giymezler fakat gerçek erkek mahkumlar aşağılanmış ve erkeklikleri bastırılmış hissediler. Bizim amacımız, iç çamaşırı olmadan elbise giydirerek benzer etkileri hızlıca oluşturabilmektir. Gerçektende, bazı mahkumlarımız bu elbiseleri giyer giymez farklı bir şekilde yürümeye, oturmaya, durmaya başladılar, erkekten çok kadın gibi.

Pek çok hapishanede uygulanmayan ayaklarındaki zincir, mahkumlara buldukları ortamın baskıcılığını hatırlatmak amacıyla kullanıldı. Hatta mahkumlar uyurken bile, bu baskıcı atmosferden kaçamıyorlardı. Bir mahkum yatağında döndüğünde zincir mahkumun diğer ayağına vuruyor, onu uyandırıyor ve hala hapishane de olduğunu ve rüyalarında bile buradan kaçamayacağını hatırlatıyordu.

Mahkum numaralarının kullanım amacı, mahkumların isimsiz, kişiliksiz hissetmelerini sağlamaktı. Her mahkum sadece numarasıyla çağırılmak zorundaydı ve kendisinden ve diğer mahkumlardan bahsederken bu numarayı kullanmak zorundaydı.

Başlarındaki kadın çorabı mahkumların saçlarının dazlak bir şekilde kesilmesinin yerine kullanıldı. Birinin saçlarının kesilmesinin birçok hapishanede olduğu gibi askeriyede de yeri vardır. Bu, bazı insanların benliğini saç sillerinden ya da uzunluklarından dışa vurmaya çalışmasını engellemek, her insanın benliğini minimuma çekmek için tasarlanmıştır. Bu aynı zamanda insanların, kurumun zalim ve zorlayıcı kuralları olduğu yönündeki şikayetlerine başlama yoludur.

Yasaları Uygulama

Gardiyanlara nasıl gardiyan olunacağına dair belirli bir eğitim verilmedi. Bunun yerine belirli sınırlar içinde özgürdüler. Bu sınırlar, kanunu ve düzeni korumak için neyin gerekli olduğunu düşünüyorlarsa yapmalarını ve mahkumların saygı göstermesi için onlara emretmelerini kapsıyordu. Gardiyanlar kendi kurallarını oluşturdu ki bu kurallar daha sonra Stanford Üniversitesinde öğrenci olan, Müdür David Jaffe'nin gözetimi altında yürürlüğe alındı. Elbette, böyle tehlikeli işlere gönüllü olarak katılan gerçek gardiyanlar gibi bizim gardiyanlarımızda görevlerinin ciddiyeti ve içine girmekte oldukları durumun muhtemel tehlikeleri hakkında uyarıldı.

Gerçek mahkumlar gibi bizim mahkumlarımızda mahremiyetlerinin, sivil haklarından bazılarının ihlal edileceğini ve minimum seviyede bir diyetle besleneceklerini beklediler. Bunların hepsine gönüllü olduklarında yapılan anlaşma ile bildirildi.

Tüm gardiyanlar aynı haki üniformayı giydiler ve boyunlarında bir düdük ve polisten ödünç alınan coplari taşıdılar. Gardiyanlar ayrıca özel güneş gözlükleri taktılar, bu fikri Cool Hand Luke filminden edindim. Aynalı güneş gözlükleri herhangi birinin gardiyanların gözlerini görmesini ya da duygularını okumasını engeller böylece mahkumların benliğinin azaltılması isteğimizi destekler. Elbet biz sadece mahkumlar üzerine değil kendilerini yeni güçlü bir rol içinde bulan gardiyanlar üzerine de çalışıyorduk.

Hapishanemizde 9 gardiyan ve 9 mahkum ile başladık. Mahkumlar 3 erli gruplar halinde 3 hücrede tutulurken, gardiyanlar 8 saatlik vardiyalar da 3 erli gruplar halinde çalışıyordu. Diğer gardiyanlar ve mahkumlar ihtiyaç halinde çağırılacaklardı. Hücreler o kadar küçüktü ki sadece mahkumların yattığı ya da oturduğu 3 karyolalık yer bulunuyordu.

Otoriteyi Savunmak

Saat 2:30 da düdüklere çalınarak mahkumlar birçok yapılacak sayımlardan ilki için uykularından sertçe uyandırıldı. Sayımlar mahkumların numaralarıyla ilişki kurmasına hizmet etti. Sayımlar her vardiyada birkaç kez ve geceleri sık bir şekilde yapıldı. Fakat daha önemlisi, bu olaylar gardiyanlara mahkumlar üzerinde hakimiyet kurmak için düzenli bir fırsat sağladı. İlklerde mahkumlar tam anlamıyla rollerinde değildi ve sayımları çok ciddiye almıyorlardı. Onlar hala özgürlüklerini savunuyorlardı. Gardiyanlar, yeni rollerini çoktan benimsemişlerdi ve mahkumlar üzerinde nasıl otorite kuracaklarından emin değillerdi. Bu, gardiyanlar ve mahkumlar arasındaki çatışmalar serisinin başlangıcıydı.

Şınav, kuralları bozanlara ya da gardiyanlara ve hapishaneye karşı uygun olmayan davranışı olan mahkumlara dayatılan yaygın bir cezalandırma şekliydi. Gardiyanların mahkumlardan

sınav çekmelerini istediklerini gördüğümüzde başlangıçta bunun bir hapisane için uygun bir cezalandırma türü olmadığını düşünmüştük, oldukça çocukça ve asgari seviyede bir cezalandırma-. Ancak daha sonra öğrendik ki, sınav Nazi toplama kamplarında sıkça kullanılan bir ceza şekliymiş. Bu dikkate değer ki; aynı zamanda gardiyanlarımızdan biri mahkumlar sınav çekerken onların üstüne çıkardı ya da başka bir mahkumun çıkmasını veya oturmasını sağladı.

Tartışma

Başlarda sınavlar çokta caydırıcı bir ceza yöntemi değildi fakat sınav sayısı çoğaldı böylece çalışmada kullanılmaya devam edildi. Bu değişikliğin nedeni nedir?

Özgürlüğü Savunmak

Birinci gün olaysız geçtiği için ikinci günün sabahında patlak veren isyana tamamıyla hazırlıksızdık ve şaşırдық. Mahkumlar başlarındaki kadın çoraplarını çıkardılar, numaralarını yırttılar ve yataklarını kapılara koyarak bir barikat oluşturdular. Şimdi problem bu isyan hakkında ne yapacağımızdı? Gardiyanlar çok kızgın ve hayal kırıklığına uğramıştı çünkü mahkumlar olay çıkarmaya ve gardiyanlara küfür etmeye başlamışlardı. Sabah vardiyası gardiyanları geldiğinde gece vardiyasındaki gardiyanlara sinirlendiler, onların çok hoş görülüyor olduklarını düşündüler. İsyana ile gardiyanların baş etmesi gerekiyordu ve destek için yaptıkları şeyi görmek etkileyiciydi.

İlk önce destek kuvvetlerinin çağrılması için ısrar ettiler. 3 gardiyan çağrı için evde bekliyordu ve gece vardiyası gardiyanları gönüllü olarak sabah vardiyası gardiyanlarını desteklemek için görevde kaldılar. Gardiyanlar toplantı yaptılar ve güce güçle karşılık vermeye karar verdiler.

Cilt yakıcı yangın söndürücüleri aldılar ve mahkumları kapılardan uzaklaşmaya zorladılar. Yangın söndürücüler Stanford İnsan Denekleri Araştırma Panelinin potansiyel yangın tehdidi hakkındaki endişesi için bulunuyordu.

Gardiyanlar her hücreye girdiler, mahkumları çıplak soydular, yatakları dışarı çıkardılar, isyanın liderlerini hücre hapsine zorladılar ve genel olarak mahkumları taciz etmeye ve korkutmaya başladılar.

Özel Ayrıcalıklar

İsyan geçici olarak bastırıldı fakat gardiyanlar yeni bir problemle yüzleştiler. Elbet, coplu 9 gardiyan 9 mahkumun isyanını bastırabilir fakat sürekli çalışan 9 gardiyana sahip olamazsınız. Bu çok açık ki bizim hapisane bütçemiz gardiyanlar ve mahkumlar arasında böyle bir oranı destekleyemez. Bu durumda gardiyanlar ne yapacaktı? Gardiyanlarımızdan biri çözümle geldi. **Fiziksel taktikler yerine psikolojik taktikler kullanalım.** Psikolojik taktikler özel hücrenin kurulmasıyla sonuçlandı.

3 hücremizden 1 i özel hücre olarak tasarlandı. İsyanı en az katılan 3 mahkuma özel ayrıcalıklar verildi. Üniformalarını, yataklarını geri aldılar ve dişlerini fırçalamalarına izin verildi. Diğerlerine bu ayrıcalıklar yapılmadı. Ayrıcalıklı mahkumlar, geçici olarak yemek hakkını kaybeden mahkumların önünde özel yemekler yediler. Sonuç mahkumlar arasındaki birliğin bozulması oldu.

Tartışma

Eğer bu durumda olan bir mahkum olsaydınız siz nasıl davranırdınız? Mahkumlar arasındaki birliği korumak için bu Özel Ayrıcalıkları reddeder miydiniz?

Bu davranışın yarım gün sonrasında, gardiyanlar bu iyi mahkumlardan bazılarını alıp kötü hücrelere ve kötü mahkumlardan bazılarını alıp iyi hücrelere yerleştirdiler, böylece tüm mahkumların aklını tamamen karıştırdılar. İsyanın lideri olan bazı mahkumlar özel hücrelerden gelen mahkumların muhbir olduklarını düşündüler ve birdenbire mahkumlar birbirlerine güvenmez oldular. Eski mahkum danışmanlarımız daha sonra bizi bilgilendirdiler buna benzer taktikler mahkumlar arasındaki ittifakı bozmak için gerçek hapisanelerde gerçek gardiyanlar tarafından kullanılıyormuş. Örneğin, ırkçılık Siyahlar, Meksikalılar ve Anglolar(Amerika'da yaşayan Kuzey Avrupalı) arasındaki bir kuyudur. Gerçekte, gerçek bir hapisanede herhangi bir mahkumun hayatına en büyük tehdit mahkum arkadaşlarından gelir. Gardiyanlar mahkumlar arasındaki saldırganlığı bu şekilde bölerek ve kontrol ederek düzenlerler. Böylece bu tehdidi kendilerinden saptırırlar.

Aynı zamanda mahkumların isyanı, gardiyanlar arasında mükemmel bir birlik oluşmasında çok önemli bir rol oynadı. Birdenbire bu yaptığımız sadece bir deney, basit bir simülasyon değildi artık. Bunun yerine, gardiyanlar, mahkumları sorun yaratanlar, onları ele geçirmeye çalışanlar ve onların zarar görmesine neden olacak kişiler olarak görmeye başladılar. Bu tehdide cevap olarak gardiyanlar kontrollerini, gözetimlerini ve saldırganlıklarını arttırmaya başladılar.

Mahkumların davranışları her açıdan gardiyanların keyfi kontrolleri altına girdi. Hatta tuvalete gitmek bile özel bir ayrıcalığa dönüştü. Gardiyanın kapisine göre kabul ediyor ya da

reddediyordu. Aslında gece saat 10:00 da ışıklar söndükten sonra mahkumlar tuvaletlerini hücrelerine bırakılmış bir kovaya yapmaya zorlandılar. Bazı durumlarda gardiyanlar bu kovanın boşaltılmasına izin vermediler ve kısa zamanda hapisane kokmaya başladı, daha açarsak çevrenin kalitesini düşürdüler.

Gardiyanlar özellikle isyan liderlerine karşı serttiler, Mahkum #5401, çok fazla sigara içerdi ve gardiyanlar sigara içme durumunu ayarlayarak kontrol ettiler. Daha sonra mahkumların mektuplarını incelerken öğrendik ki Mahkum #5401, kendine has radikal bir aktivistmiş. Çalışmamızın radikal öğrencileri kontrol etmeye yönelik yollar bulmak için bir araç olduğu yanlış düşüncesine sahip olduğundan ötürü çalışmamızı ortaya çıkarmak için gönüllü olmuştu. Gerçekte, deney bittiğinde yeraltı bir gazeteye deneyle ilgili hikayeyi satma planı vardı. Buna rağmen, Mahkum #5401 bile tamamıyla mahkum rolüne girmişti, kız arkadaşına yazdığı mektupta açığa vurduğu gibi Stanford İlçe Hapishanesi Şikayet Komitesinin seçilmiş lideri olmaktan gurur duyuyordu.

Tartışma

Birçok mahkum şuna inanır; gardiyan olmak için seçilmiş denekler mahkum olmak için seçilenlerden daha irilerdir, fakat aslında iki grubun boy ortalamaları arasında bir fark yoktu.

İlk Mahkum Serbest Bırakılıyor

36 saatten az sürede Mahkum #8612 akut duygusal rahatsızlık, dağınık düşünme, kontrol edilemeyen ağlama ve öfke hali yaşamaya başladı. Bunların hepsine rağmen biz çoktan hapisane otoritesi gibi düşünüyorduk bizce onu serbest bırakmamız için bizi oyuna getirmeye çalışıyordu.

Bir numaralı hapisane danışmanımız, Mahkum #8612 ile görüştüğünde, onu çok zayıf olmakla azarladı ve eğer San Quentin Hapishanesinde olsaydı gardiyanlardan ve mahkumlardan ne tür bir taciz beklediğini söyledi. #8612 ye daha sonra muhbir olması karşılığında daha fazla gardiyan tacizine uğramayacağı teklif edildi. #8612 ye bunu düşünmesi söylendi.

Sıradaki sayım süresince, Mahkum #8612 diğer mahkumlara şunları söyledi; mahkumlar ayrılamaz, mahkumlar bırakamaz. Bu soğuk bir mesaj gönderdi ve diğer mahkumların gerçekten hapsedilmiş oldukları duygusunu arttırdı. #8612 daha sonra çılgınca hareket etmeye, çılgılık atmaya, küfür etmeye, kontrolden çıkmış bir öfke içine girmeye başladı.

#8612'nin bu durumdan muzdarip olduğuna ve onu serbest bırakmamız gerektiğine ikna olmadan önce oldukça zaman geçmişti.

Aileler ve Arkadaşlar

Sonraki gün aileler ve arkadaşlar için bir saatlik ziyaret düzenledik. Aileler hapishanemizin durumunu gördüğünde oğullarını eve götürmek konusunda ısrarlı olabilirler diye endişeleniyorduk. Buna karşı hapishanenin görünümünü hoş ve iyi göstererek hem hapishanenin durumunu hem de ziyaretçileri idare ettik. Mahkumları yıkadık, traş ettik ve bakımlarını yaptık, hücrelerini temizlemelerini ve parlatmalarını sağladık, büyük bir yemek yedirdik, intercomdan müzik çaldık ve hatta çekici eski Stanford amigolarından Susie Phillips in kayıt masasında ziyaretçileri karşılamasını sağladık.

Bir düzineye yakın ziyaretçi geldiğinde, yeni, eğlenceli bir deneyim gibi görünüyordu, sistematik olarak davranışlarını kontrol altına aldık. Ziyaretçiler kayıt yaptırmak zorundaydılar, yarım saat bekletildiler, her bir mahkumu sadece 2 ziyaretçinin görebileceği söylendi, ziyaret süresi 10 dakika ile sınırlıydı ve ziyaret süresince bir gardiyan gözetiminde olmak zorundaydılar. Aileler ziyaret salonuna girmeden önce Müdürle oğullarının durumunu görüşmek zorundaydılar. Elbette, aileler bu keyfi kurallardan şikayetçi oldular fakat ilginç bir şekilde bu kurallara uydular. Böylece onlarda iyi durumdaki orta sınıf yetişkinler olarak hapishane dramamızın birer oyuncusu oldular.

Bazı aileler oğullarının ne kadar yorgun ve sıkıntılı olduğunu gördüklerinde üzüldüler. Fakat tepkileri, Hapishane Sorumlusuna oğulları için sistem içinde şartların daha iyi hale getirilmesi ricası oldu ve bunu gizlice yaptılar. Bir anne oğlunu daha önce bu kadar kötü görmediğini söylediğinde, suçlamayı oğullarına çevirerek cevap verdim. **Oğlunuzla ilgili problem nedir? İyi uyumuyor mu? Daha sonra babaya sordum; Oğlunuzun bununla başa çıkabileceğini düşünmüyor musunuz?**

Diken diken oldu, **tabi ki başa çıkabilir, o gerçekten sert bir çocuktur, bir liderdir.** Anneye dönerek şunu söyledi; **Hadi balım, çok fazla zaman harcadık.** Bana dönerek; Gelecek ziyarette görüşürüz.

Tartışma

Bu ziyaretçilerin ve sivillerin polis ya da diğer bir otoriteyle karşılaştıklarındaki tepkilerini kıyaslayın. Davranışlarının ne kadar tipik?

Toplu Kaçış Planı

Uğraşmak zorunda olduğumuz bir sonraki büyük olay dedikoduyla yayılan toplu kaçış planı komposuydu. Gardiyanlardan biri, mahkumların ziyaret saatinden hemen sonra bir kaçış hakkında konuştuklarını duymuş. Söylenti aşağıdaki gibiydi; Bir gece önce saldıığımız Mahkum #8612, bir grup arkadaşını toparlayacak ve mahkumları özgür bırakmak için hapishaneyi basacaktı.

Bu söylentiye nasıl tepki verdiğimizizi düşünüyorsunuz? Söylentinin izlediği yolu takip edip, eli kulağındaki kaçışı gözlemlediğimizi mi düşünüyorsunuz? Eğer deney yapan psikologlar gibi hareket etseydik, elbette yapmamız gereken buydu. Bunun yerine, hapishanemizin güvenliğinden fazla endişe duyduk. Yaptığımız şey; Müdür, Hapishane Sorumlusu ve başgardiyanlardan Craig Haney ile kaçışı bozmak için planlama yaptığımız strateji toplantısıydı.

Toplantımızdan sonra, #8612 tarafından işgal edilen hücreye bir muhbir yerleştirmeye karar verdik. Muhbirimizin işi kaçış planı hakkında bizi bilgilendirmektir. Daha sonra Palo Alto Polis Departmanına gittim ve çavuşa mahkumlarımızı onların eski hapishanesine transfer etmemiz ricasında bulundum.

Talebim reddedildi çünkü Polis Departmanının bu hapishane üzerine sigortası yoktu. Kızgın ayrıldım ve hapishanelerimiz arasındaki bu iş birliği eksikliğinden bıkkındım. İşte şimdi tümüyle rolümdeydim.

Daha sonra ikinci bir plan hazırladık. Plan, ziyaretçiler ayrıldıktan sonra hapishaneyi boşaltmak, daha fazla gardiyan çağırmak, mahkumları zincirle birbirine bağlamak, başlarına çuval geçirmek ve onları 5. Kattaki depoya götürmek ve beklenen hapishane baskınına kadar orada bekletmektir. Baskını yapacak kişiler geldiğinde orada tek başıma oturuyor olacaktım. Onlara deneyin bitirildiğini ve bütün arkadaşlarının evlerine gönderildiğini, kurtarabilecekleri hiçbir şey kalmadığını söyleyecektim. Onlar gittikten sonra mahkumlarımızı geri getirecek ve hapishanemizin güvenliğini 2 katına çıkaracaktık. Hatta #8612 yi yanlış bir iddia ile salındığına ikna edip, onu tekrar hapsetmeyi düşündük.

Ziyaret

Orada tek başıma oturuyor, davetsiz misafirlerin gelmesini endişeyle beklerken Yale'den eski oda arkadaşım ve meslektaşım Gordon Bower geldi. Gordon deney yaptığımızı duymuş ve

neler olup bittiğini görmek için gelmiş. Ne yaptığımızı kısaca anlattım ve Gordon bana çok basit bir soru sordu: **Söyle bakalım bu çalışmadaki bağımsız değişken nedir?**

Buna çok şaşırdım ve ona gerçekten sinirlendim. Burada ellerimde bir hapishaneden kaçış vardı. Adamlarımın güvenliği ve hapishanemin güvenilirliği tehlikeye girmişti ve ben, şimdi bu kız Gordon'un, liberal, akademik, eskimiş **dingdongun** bağımsız değişken hakkındaki endişesiyle uğraşmak zorundaydım! Çok geçmeden hapishane rolümün ne kadar içinde olduğumu fark ettim. Araştırmacı psikologdan çok hapishane sorumlusu gibi düşünüyordum.

Tartışma

Bunun gibi bir araştırma çalışmasında, bir soru datanın (toplamamız gereken bilgi) ne olduğunu tanımlar. Aynı zamanda, çalışmanın sonucu üzerinde deneycinin sapma etkisini minimuma indirmek için ne yapılmalıydı? Baş araştırmacının, hapishanenin sorumlusu rolünü üstlenmesinin tehlikeleri nelerdi?

Onlara Geri Ödetme

Hapishanenin basılması dedikodusu sadece bir dedikodu çıktı. Hiç gerçekleşmedi. Tepkimizi hayal edin. Tüm günü kaçışı engellemek için plan yaparak harcadık, yardım için polis departmanına yalvardık, mahkumlarımızı transfer ettik, hapishanenin çoğunu boşalttık, hatta o gün hiç data toplamadık. Bu saçmalığa nasıl tepki verdik? Büyük bir hüsrana ve tutumsuz duygular üstüne hiçbir yarar sağlamadık. Birileri bunun bedelini ödeyecekti.

Gardiyanlar tacizlerini, mahkumları çekmek zorunda bıraktıkları aşağılamalarını belirgin bir şekilde arttırdılar, hizmetçiliğe zorladılar, örneğin çıplak elleriyle tuvaletleri tekrar tekrar temizlettirler. Gardiyanlar, mahkumlara sınav çektirdiler, zıplayarak bacakları açma ve ellerini yukarıda birleştirme daha sonra tekrar zıplayarak bacakları kapama ve elleri yanlarında birleştirme hareketini yaptırıldılar. Gardiyanlar düşünüp daha iyi bir yolunu buldular, her bir hareketin süresini birkaç saate uzattılar.

Kafkavari Element

Çalışmada bu noktada, hapishanede vaizlik yapmış bir Katolik rahibi hapishane durumumuzun ne kadar gerçekçi olduğunu değerlendirmesi için davet ettim ve sonuç gerçekten Kafkavariydi. Vaiz her mahkumla bireysel olarak görüştü ve mahkumların yarısının kendisini adıyla değil numarasıyla tanıtmasını şaşkınlıkla izledim.

Küçük bir konuşmadan sonra anahtar soruyu patlattı: **Oğul, buradan çıkmak için ne yapıyorsun?** Mahkumlar şaşkınlıkla cevap verdiğinde Vaiz hapishaneden tek çıkış yolunun bir avukatın yardımıyla olabileceğini açıkladı. Eğer mahkumlar isterse daha sonra gönüllü olarak aileleriyle görüşüp yasal bir yardım almalarını sağlayacaktı ve bazı mahkumlar onun teklifi kabul etti.

Vaizin ziyareti rol oynama ile gerçeklik arasındaki çizginin bulanıklığını daha da arttırdı. Günlük hayatta bu adam gerçek bir rahipti fakat basmakalıp, programlanmış rolleri oynamayı çok iyi öğrenmişti, belirli bir şekilde konuşuyor, ellerini öngörülen şekilde kavuşturuyordu. Gerçekten çok bir film versiyonu rahip gibi duruyordu böylece rollerimizin bittiği gerçek kişiliğimizin başladığı yer hakkındaki duygularımıza belirsizlik ekliyordu.

#819

Rahiple konuşmak istemeyen, kendini hasta hissedenen, yemek yemeyi reddeden ve rahipten çok bir doktorla görüşmek isteyen tek mahkum #819'du. Sonunda hücrelerinden çıkmaya ve rahip ve hapishane görevlisiyle konuşmaya ikna edildi böylece hangi tür doktora ihtiyacı olduğunu anlayacaktık. Bizimle konuşurken duygularını kontrol edemedi ve histerik bir şekilde ağlamaya başladı tıpkı önceden bıraktığımız 2 genç gibi. Ayağından zinciri, başından şapkayı çıkardım, hapishane bahçesinin bitişiğindeki odaya gidip orada dinlenmesini söyledim. Ona biraz yemek getireceğimi ve daha sonra doktora götüreceğimi söyledim.

Ben bunu yaparken, gardiyanlardan biri diğer mahkumları sıraya dizdi ve onlara yüksek sesle şunları söyledi: **Mahkum #819 kötü bir mahkumdur. Mahkum #819 un yaptığı şey yüzünden hücrem berbat, Gardiyan Bey.** Onlarca kere bu cümleyi uyumlu bir şekilde bağırdılar.

#819 bağırmaı duydu, bunu fark eder fark etmez onu bıraktığım odaya koştum ve arka planda mahkum arkadaşları onun kötü bir mahkum olduğunu bağırırken kontrolsüzce hıçkırma hıçkırma ağlayan çocukla karşılaştım. Bağırışlar birinci günde olduğu gibi düzensiz ve eğlenceli değildi. Şimdi kesin bir uyum ve itaat ile sanki tek bir ses olarak **#819 kötüdür** diye dikkat çekiyordu.

Ayrılmayı teklif ettim fakat reddetti. Göz yaşları içinde diğerleri onu kötü mahkum diye etiketlediği için ayrılamayacağını söyledi. Hasta hissetmesine rağmen geri dönmek ve kötü bir mahkum olmadığını ispat etmek istedi.

Bunu noktada şunu söyledim; **Dinle, sen #819 değilsin. Sen -adını söyledim- ve benim adım Dr. Zimbardo. Ben psikologum, hapishane sorumlusu değil ve bu gerçek**

bir hapisane değil. Bu sadece bir deney ve onlarda mahkum değiller, öğrenciler, tıpkı senin gibi. Hadi gidelim.

Aniden ağlamayı kesti ve küçük bir çocuğun kabustan uyanışı gibi yukarı, bana baktı ve cevapladı; **Tamam, hadi gidelim.**

Şartlı Tahliye

Ertesi gün Şartlı Tahliye Kurulunun önüne ayrı ayrı getirilmeden önce bütün mahkumlar şartlı tahliye için gerekçeleri olduğunu düşünüyor ve birbirlerine zincirle bağlanmış bekliyorlardı. Kurulun çoğunluğu mahkumlara yabancı kişilerden, departman sekreterleri ve mezun öğrencilerden oluşuyordu, ve Kurul en iyi hapisane danışmanımız tarafından yönetiliyordu.

Bu şartlı tahliye duruşmalarında birkaç olağanüstü şey gerçekleşti. İlk olarak duruşmalarda, mahkumlara bugüne kadar kazandıkları paraları şartlı tahliye için verir misiniz diye sordumuzda birçoğu evet dedi. Daha sonra duruşmaları sonlandırdık ve isteklerini değerlendirirken mahkumlara hücrelerine dönmelerini söyledik, her mahkum itaat etti. Aynı sonucu basitçe deneyi bırakarak elde edebilecekleri halde. Neden itaat ettiler? Çünkü direnmek için güçsüz hissettiler. Gerçeklerinin anlamı yer değiştirdi ve artık mahkumiyetlerini bir deney olarak algılamadılar. Yarattığımız psikolojik hapisanede sadece hapisane görevlileri şartlı tahliyeyi sağlayabilirdi.

Şartlı tahliye duruşmalarında Kurul lideri rolünü üstlenen hapisane danışmanımızın beklenmedik değişimine tanık olduk. Kelimenin tam anlamıyla hayal edilebilecek en çok nefret edilen otorite memuru oldu o kadar ki duruşmalar bittiğinde dönüştüğü kişiden tiksindi, kendi işkencecisi 16 yıllık mahkumken şartlı tahliyesini reddeden kişi.

Tartışma

2003 yılında ABD askerleri, Bağdat'ın 32 km batısında bulunan Ebu Garipteki mahkumlara kötü davrandılar. Mahkumlar çırılçıplak soyuldu, kafalarına çuval geçirildi, gardiyanlar gülerken ve fotoğraf çekerken cinsel olarak aşağılandılar. Bu kötü davranış ve Stanford Hapisane Deneyinde yer alan kötü davranış birbiriyle nasıl benzer ya da farklıdır?

Gardiyan Tipleri

5.gün ile mahkumlar ve gardiyanlar arasında yeni bir ilişki ortaya çıktı. Şimdi gardiyanlar rollerine daha kolayca girebiliyorlardı, iş kimi zaman sıkıcı kimi zaman ilginçti.

3 Tip gardiyan vardı. Birinci, hapishane kurallarını takip eden, zorlu fakat adil gardiyanlar. İkinci, mahkumları hiç cezalandırmayan ve onlar için küçük iyilikler yapan **iyi adamlar**.Sonuncu, gardiyanların üçüncüsü hakkında, düşmanca, keyfi, mahkumların aşağılanması şekillerinde yaratıcı. Bu gardiyanlar kullandıkları güçten tamamen keyif alır görünüyorlardı, başlangıçta yaptığımız kişilik testlerinden hiç biri bu davranışı öngörememişti. Kişilik ve hapishane davranışı arasındaki tek bağlantı daha yüksek seviyedeki otoriteye alışkın mahkumlar hapishane ortamımızdaki otoriteye diğer mahkumlardan daha fazla dayandı.

John Wayne

Mahkumlar en maço ve acımasız gardiyana lakap bile taktılar, John Wayne. Daha sonra şunu öğrendik Buchenwald yakınındaki Nazi Hapishanesi'nde en kötü tanınmış gardiyan, vahşi batı

maço kovboy imajı yüzünden mahkumlar tarafından “Tom Mix” -John Wayne'nin daha önceki jenerasyonu- olarak adlandırılmıştı.

Bizim John Wayne'imiz böyle bir gardiyan olmayı nerede öğrenmişti? O ve diğerleri nasıl bu kadar kolayca rollerine girebildiler? Zeki, akli olarak sağlıklı, sıradan adamlar nasıl bu kadar çabuk kötülüğün mücrimine dönüştüler? Bunlar sormaya zorlandığımız sorulardır.

Mahkumların Başa Çıkma Yöntemleri

Mahkumlar hüsrana ve güçsüzlük duygularıyla çeşitli yollarla başa çıktılar. Başlangıçta bazı mahkumlar gardiyanlara baş kaldırdılar ya da kavga ettiler. Dört mahkum içinde buldukları durumdan kaçmak için duygusal çöküntü şeklinde tepki verdi. Bir mahkum şartlı tahliye başvurusunun reddedildiğini öğrendiğinde bütün vücudunda psikosomatik (psikolojik kaynaklı) isilik gelişti. Diğerleri iyi mahkum olarak, gardiyanların yapmalarını istediği her şeyi yaparak başa çıkmaya çalıştılar. Hatta onlardan birine, askerdeki gibi bütün emirleri yerine getirdiği için Çavuş lakabı takıldı.

Çalışmanın sonunda mahkumlar hem grup hem de bireysel olarak parçalandılar. Artık herhangi bir grup birliği yoktu, sadece izole olmuş bir grup adam, savaş esirleri ya da hastaneye yatırılmış akıl hastaları gibi takılıyorlardı. Gardiyanlar hapishanenin tüm kontrolünü kazanmışlardı ve her bir mahkum körü körüne itaat ediyordu.

Son Bir İsyana Hareketi

Son bir isyana hareketi gördük. Mahkum #416, beklemede olan mahkumlarımızdan biri olarak yeni kabul edilmişti. Kademeli olarak hapishane rahatsızlığını tecrübe eden diğer mahkumların aksine, bu mahkum vardığında korku doluydu. Eski mahkumlar bırakmanın imkansız olduğunu, bunun gerçek bir hapishane olduğunu söylediler.

Mahkum #416 bu durumun üstesinden gelmek için açlık grevine gitti, onu bırakmamız için bizi mecbur etmek istedi. Birkaç başarısız denemeden sonra gardiyanlar #416'yı üç saat için hücre hapsine attılar. Kendi kuralları bir saat ile sınırlı olduğunu belirtse bile #416 kabul etmedi.

Bu noktada #416 diğer mahkumlar için kahraman olmalıydı. Fakat bunun yerine diğerleri onu sorun çıkarıcı biri olarak gördüler. Daha sonra başgardiyan bu duyguyu mahkumlara seçme şansı vererek kullandı. Eğer battaniyelerinden vazgeçmeye gönüllülere #416'yı hücre hapsinden çıkarabilirlerdi ya da #416 tüm gece hücre hapsinde kalabilirdi.

Neyi seçtiklerini düşünüyorsunuz? Birçoğu battaniyelerini seçtiler ve arkadaşları mahkumun hücre hapsinde bütün gece acı çekmesine izin verdiler.(Daha sonra biz müdahale ettik ve #416 hücresine geri döndü.)

Deneyin Sonu

Beşinci gecede ziyaretçi ailelerden bazıları oğullarını hapisneden çıkarmak amacıyla avukatla iletişime geçmem için rica ettiler. Bir Katolik rahibin, eğer oğullarını kefaletle çıkarmak istiyorlarsa bir avukatla ya da kamunun atadığı bir avukatla görüşmeleri gerektiğini söylediğini anlattılar. Benden rica edildiği gibi avukatı aradım ve bunun bir deney olduğunu bilmesine rağmen o bile ertesi gün mahkumlarla görüşmek için bir dizi standart yasal soruyla geldi.

Bu noktada deneyi bitirmemiz gerektiği açık bir hale geldi. Karşı konulamayacak güçte bir durum yaratmıştık. Bu durum içinde mahkumlar geri çekiliyorlardı ve patolojik şekilde davranıyorlardı ve gardiyanlardan bazıları sadistçe davranıyorlardı. Hatta iyi gardiyanlardan bazıları bile müdahale etmek için çaresiz hissettiler. Gardiyanlardan hiçbiri çalışma ilerlerken ayrılmadı. Aslında şu dikkate alınmalıdır ki hiçbir gardiyan vardiyalarına geç gelmedi, hasta olduğunu bildirmede, erkenden ayrılmadı ya da fazla mesai saatleri için ilave ödeme talep etmedi.

Çalışmayı zamanından önce iki nedenden dolayı bitirdim. Birinci, videoteypler sayesinde öğrendik ki gardiyanlar hiçbir araştırmacının izlemediğini ve deneyin dışında olduğunu düşündükleri gece yarısında mahkumları tacizlerini arttırıyorlardı. Onların can sıkıntısı mahkumları daha da pornografik ve alçaltıcı tacizlerde bulunmaya tahrik ediyordu.

İkinci, Christina Maslach, gardiyanlar ve mahkumlar ile görüşme yapmak için getirilen yeni Stanford Ph.D., tuvalet koşusunda uygun adım yürütülen, kafalarında çuvalar bulunan, ayakları birbirine zincirlenmiş, elleri birbirlerinin omuzları üstünde bulunan mahkumlarımızı gördüğünde şiddetle karşı çıktı. Öfke dolu, “Bu gençlere yaptığınız şey korkunç!” dedi. Hapishanemizi gören 50'nin üstünde ya da daha fazla yabancıların içinde hapishanemizin ahlaki yönünü sorgulayan sadece O'ydu. Bir kere durumun güçlüğüne karşı çıkınca her ne şekilde olursa olsun çalışmanın bitirilmesi gerektiği netleşti.

Bu yüzden sadece 6 günün ardından, 2 hafta olarak planlanmış hapishane simülasyonumuz sonlandırıldı.

Son günde, bir dizi yüz yüze gelme seansları düzenledik, ilk önce tüm gardiyanlar, sonra tüm mahkumlar -erkenden bırakılanlar dahil- ve sonunda gardiyanlar, mahkumlar, ve çalışanlar hep beraber. Bunu herkesin duygularını açık bir şekilde dışa vurması, birbirimizde ve

kendimizde gözlemlediklerimizi anlatmak ve her birimizin oldukça derin olan tecrübelerimizi paylaşmak için yaptık.

Bu oturumların aynı zamanda bu simülasyondaki ve davranışlarımızdaki anlaşmazlıkları soruşturarak ahlaki eğitimi tartışmak için bir zaman olmasına çalıştık. Örneğin, bizim için geçerli ahlaki alternatifleri gözden geçirdik. Böylece gelecekteki gerçek hayat durumlarında, sıradan bireyleri kötülüğün gönüllü mücrimi ya da kurbanına dönüştüren kaçınma ya da karşı gelme durumlarında ahlaki davranmak için daha iyi donanımlı olabiliriz.

Tartışma

Yüz yüze gelme seanslarında tüm mahkumlar deney bittiği için mutluydu fakat gardiyanların çoğu çalışma zamanında önce bittiği için üzgündü. Gardiyanların neden bu şekilde bir tepki verdiğini düşünüyorsunuz?

Çalışmadan iki ay sonra, birkaç saatliğine hücre hapsine yerleştirilen kahramanımız olacak Mahkum #416'nın tepkisi:

Kimliğimi, Clay olarak adlandırdığım kişiyi, beni buraya getiren kişiyi, hapisaneye girmeye gönüllü olan kişiyi kaybettiğimi hissetmeye başladım. Çünkü benim için bir hapisaneydi, hala benim için bir hapisane. Bir deney ya da simülasyon olarak bakmıyorum çünkü bu devlet yerine psikologlar tarafından yönetilen bir hapisaneydi. Şunu hissetmeye başladım, hapisaneye gitmeye karar veren kişi bana çok uzaktı, sonunda o olmadığında bana çok uzaktı. Ben #416'ydım. Gerçekten numaramdım.

Onun tepkisini, bana Ohio cezaevinden yazan, insanlık dışı uzun saatler hücre hapsinde kalan mahkumla karşılaştırın:

Otuz yedi ay hücre hapsinde kaldıktan sonra oradan yeni çıkarıldım. Sessizlik sistemi dayatıldı ve yan hücredeki adama fısıldamanın sonucu gardiyanlar tarafından dövülme, göz yaşartıcı kimyasalın püskürtülmesi, coplanma, ayakaltında ezilme ve çırılçıplak hücreye atılarak yatak, örtü, lavabo hatta tuvalet bile olmayan bir hücrede uyumaktı. Hırsızların cezalandırılması gerektiğini biliyorum ve hırsız olsam bile hırsızlığı haklı çıkarmaya çalışmıyorum. Şimdi hapisaneden çıktığım zaman hırsız olacağımı düşünmüyorum. Hayır, rehabilite edilmedim. Artık zengin olmayı ya da çalmayı düşünmüyorum. Şimdi sadece öldürmeyi düşünüyorum, beni döven, sanki köpekmişim gibi davrananları öldürmeyi. Kendi ruh sağlığım ve gelecekteki özgür hayatımın iyiliği için umut ve dua ediyorum her gün ruhumu yiyen bu acı ve nefretin üstesinden gelebileyim. Fakat şunu biliyorum üstesinden gelmek kolay olmayacak.

20 Ağustos 1971 de Sonlandırıldı

Çalışmamız 20 Ağustos 1971 de sonlandırıldı. Bir sonraki gün iddia edilene göre San Quentin'de bir kaçma girişimi vardı. Maximum Adjustment Center da bulunan mahkumlar Soledad Kardeşlikten, hapishaneye kaçak olarak silah sokan George Jackson tarafından hücrelerinden çıkarıldılar. Girişim sırasında birkaç gardiyana ve bazı muhbir mahkumlara işkence edildi ve öldürüldü fakat iddia edilene göre 9 metre yüksekliğindeki hapishane duvarına tırmanmaya çalışırken liderin vurulmasıyla kaçış engellendi.

Bir aydan daha kısa bir zamanda, New York taki Attica Hapishanesinde bir isyan patlak verdiğinde hapishaneler hakkında daha fazla haber yapıldı. Temel insan haklarını talep ederken gardiyanları rehin olarak tutan mahkumlar ile yapılan haftalarca pazarlıktan sonra New York Valisi Nelson Rockefeller Ulusal Muhafızlara tam kuvvetle hapishaneyi geri almalarını emretti. Bu hastalıklı emir ile pek çok gardiyan ve mahkum öldürüldü ve yaralandı.

Attica'daki mahkumların büyük taleplerinden biri insan evladı gibi davranılmasıydı. Sadece 6 günlük hapishane simülasyonumuzu gözlemledikten sonra hapishanelerin insanları nasıl canavarlaştırdığını, objeleştirdiğini ve umutsuzluk duygularını aşıladığını anlayabildik. Gardiyanlara gelince, sıradan insanların nasıl kolayca iyi Dr. Jekyll'dan kötü Bay Hyde dönüştüğünü fark ettik.

Şimdi soru kurumlarımızı nasıl değiştireceğimiz böylece insani değerleri yok etmekten ziyade onları desteklesin. Ne yazık ki bu deney yapıldığında beri on yıllardır Amerika Birleşik Devletlerindeki hapishane koşulları ve ıslah politikaları daha da cezalandırıcı ve yıkıcı oldu. İslan politikalarının siyasallaşmasının, suç karşısında en sert kimin olacağı konusunda yarışan politikacılarla, tutuklama ve hüküm vermelerin ırksallaştırılmasının, yoğunlukla Afrika-Amerikan ve İspanyollar, sonucu koşulların kötüleşmesi oldu. Aynı zamanda medyanın şiddet suçlarındaki korkuyu arttırmasıyla probleme katkısı oldu hatta şiddet suçları istatistikleri şiddet suçlarının düştüğünü gösteriyor.

Hapishanelerde daha önce olmadığı kadar çok Amerikalı var. Adalet Bakanlığının incelemesine göre cezaevi ya da hapishanede bulunan Amerikalıların sayısı 2005 yılında 2 milyonun üzerindeki insan ile geçtiğimiz on yıl boyunca ikiye katlandı. Hapishaneler, Stanford Hapishane Deneyi ve son olaylar örneğin Iraklı mahkumların istismarı paralellikleri hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak için, lütfen aşağıdaki kaynakçaya bakın ya da [İlişkili Linkler](#) sayfasını ziyaret edin.

Orjinal : Dr. Philip ZIMBARDO

Çeviri : Cihan YILMAZ